

TEHETSÉGGUTATÁS

KÖZÉPOSZTÁLYUNK önmagából nem képes a szükséges mértékben felfrissíteni magát. Nem külön magyar jelenség ez. Minden középosztály egyformán hordozza ezt a sorsot. A középosztály alsóbb néprétegekből történő önkiegészítése szintén nem új találmány. Legfeljebb csak azt mondhatjuk, hogy középosztályunk kóros elerőtlenedése élesebben tudatosította ezt az örök problémát s társadalmunk látószemű tagjai mostanában szinte programmszerűen hirdetik a felfrissítés elemi szükségességét.

Vezető elménk közül talán senki se mutatott rá olyan határozottan erre a kérdésre, mint Szekfű Gyula. „A magyar jellem történetünkben“ című tanulmányában arra a végső megállapításra jut, hogy ősi erőink egyetlen mai letéteményesének, a szegény népnek és mindazoknak, akik nem felelősek az utolsó emberöltő hibáiért, kell kialakítaniok „az új vezető osztályt, mely ismét történeti múltunk és jellemünk szerint fog cselekedni“.

Nyugodt lélekkel mondhatjuk, hogy ezeket a szavakat mottóul lehetne odaírni arra a mozgalomra, amely „tehetségkutatás“ vagy „szellemi telepítés“ néven egyre figyelemreméltóbban terjed középiskoláinkban. Mintha most egyszerre elemi erővel öntudatosodott volna az az évszázados nemzeti értékmentő gyakorlat, amelyet elsősorban felekezeti iskoláink tettek magukévá anyagilag elesett, de szellemileg kiváló gyermekek felkarolásával és magasabb műveltséghez juttatásával.

Pedig a közelmúltban az az értékmentő folyamat, amely évszázadokon keresztül természetes volt s amely a jobbágy Geleji Katona Istvánból, Apácai Csere Jánosból, Tompa Mihályból, a „kótyagos rimaszombati suszter“ fiából nemzeti kultúránk pompás gazdagságú személyiségeit bontakoztatta ki, szinte elposványosodott. Iskoláink különféle ösztöndíjai, alapítványai, a nagyobb nemzeti ösztöndíjalapok változatlanul hathatósan támogatták a rászorult diákokat, de vajmi keveset, vagy éppen semmit sem törődtek azokkal, akik saját hibájukon kívül nem juthattak be az iskola falai közé. Így aztán nem a kívánatos szelektáló elvek szerint teltek meg az iskola padjai növendékekkel s hovatovább oda fajult a dolog, hogy senki se törődött azzal, hogy a nemzet szellemileg arravaló gyermekei feltétlenül hozzájussanak a felemelkedés első lépcsőjét jelentő középiskolához. Közben természetesen özönével kallódtak el a többre hivatott értékek, míg a már bejutottak gyermekei tekintet nélkül szellemi képességeik fokára,

már tehetetlenségüknel fogva is természetesen végigtaposták a középiskola rájuk nézve göröngyös útjait. Igen kiváló és elpusztíthatatlan erejű egyének kellett ahhoz lenni, hogy valaki minden gátlás elhárítása árán végül is felemelkedhessék.

Az a sok elbukás és felelőtlen értékpazarlás, amely ezeknek a tényeknek a lemeréséhez vezetett, mintha most kezdené megteremni a maga áldott gyümölcseit. Még a felületesebb újságolvasónak és társadalomfigyelőnek is észre kell vennie azokat az életjeleket, amelyeket gimnáziumaink tehetségkutató és tehetségmentő mozgalmi sugároznak magukból.

1935 szeptemberében Sárospatakról indult el ez a munka zajtalanul, csekély anyagi eszközökkel, szerény igényekkel, de céltudatosan és szívósan, a régi hagyományokra és korszerű igényekre támaszkodva. Az iskola évi 500 pengőt irányzott elő „első gimnáziumba jövő szegény, de tehetséges gyermekek felsegélyezésére“. Egyben felhívta a gimnázium tanári karát, hogy „a díjak odaitélésére az arra jelentkezőkkel megtartandó tehetségvizsga alapján tegyen javaslatot“.

A tehetségkutató munkája ezzel a lépéssel indult meg és a sárospataki református gimnáziumban folyó év május havában már a hetedik tehetségvizsgát tartották meg. Ez a tehetségvizsga igen nagy érdeklődés mellett folyt le. Nyolc vármegye harminc községéből negyvenkét napszámos, törpebirtokos és kisiparos gyermeke jelentkezett a vizsgára. Az évről évre növelt tehetségalap pedig úgy megerősödött, hogy a tehetségvizsga győzteseiből a következő évre felvett kilenc új tanulóval együtt számon tartott negyven diák között mintegy tízezer pengő segélyt fog kiosztani az iskola. Természetes, hogy akad néhány, aki nem állja meg helyét kifogástalanul, és segélyezését nem folytatja az alap, de a pártfogolt tehetségesekből már most is van 10—15 olyan diákja a gimnáziumnak, akikre büszke lehet s akik a tehetségkutató munka nélkül soha nem kerülhettek volna be a gimnáziumba a maguk erejéből.

A pataki próbálkozás jól sikerült. A hatás nem is sokáig váratott magára. A hódmezővásárhelyi református egyháznak mintegy száz tanára és tanítója 1938 januárjában nevelői értekezletet tartott. Ez az értekezlet javasolta az egyháznak egy olyan internátus felállítását, amely a különben elkallódásra ítélt tehetséges tanyai gyermekek számára lehetővé teszi a gimnáziumi tanulmányok folytatását. Olyanok számára, akiknek továbbiskoláztatása nemzeti érdeknek látszik, de olyan szegények, hogy tanulásuk csakis az internátus nyújtotta kedvezmények útján lehetséges.

1938 szeptemberében már meg is nyílt a „Tanyai Tanulók Otthona“. Az 1940—41. iskolai évben már 14 kitűnő tagja van az internátusnak, amely sokat törődik azzal, hogy tagjai a magyar észjárás és magyar életforma áldásaiban nevelkedjenek. A pataki tehetségkutatóval egy célkitűzéssel, bár attól sok tekintetben eltérő formák között, ez a mozgalom is féltékenyen vigyáz arra, hogy a tehetségalapra felvettek mindvégig megőrizzék népi gyökereiket és állandóan ébren maradjon bennük a néprétegükért érzett felelősségtudat.

1940 szeptemberében ismét három iskola csatlakozott a tehetségkutató mozgalomhoz. A pataki és hódmezővásárhelyi kiválogatási módszerek egyéni színezetű alkalmazásával, azok célkitűzéseinek átvételével egyidőben indult meg a munka a miskolci, a nagykőrösi és a szeghalmi ref. gimnáziumokban.

Miskolcon és Nagykőrösön két-két szegénysorsú, egészséges, tehetséges tanulót választottak ki a jelentkezők közül s ezeket díjmentesen tanítják. Szeghalom 5 szegény szeghalmi gyermek számára a tandíj teljes elengedésével tette lehetővé a továbbtanulást.

Országsszerte egyre nagyobb az érdeklődés a tehetségkutató munka iránt. Egyre több iskola érdeklődik a tehetségkutató és a vizsgáztatás módszere iránt, amely a legmodernebb képességvizsgálatok eredményeire támaszkodva, már-már csaknem kialakultnak mondható formát öltött. A tehetségkutató módszereit eddig legalaposabban a sárospataki gimnáziumban dolgozták ki, ahol a vizsga lefolyását minden tekintetben ahhoz a feladathoz szabják, hogy falusi gyermekekről kell megállapítani, vajjon átlagon felüli gimnáziumi tanulókká válhatnak-e és erkölcsi, jellembeli alapjuk olyan-e, hogy megérdemlik-e a felemelést?

Lehetnek, bizonyára vannak is az itt ismertetett tehetségkutató munkának fogyatkozásai, amelyek a kezdet nehézségeiből erednek, az azonban nem kétséges, hogy célkitűzése korszerű, nemzeti szempontú, s a magyar társadalom egyik égetően fontos kérdésének a megoldásához járul hozzá a lehetőség határain belül. Jórészt a társadalom és az illetékes fórumok megértésétől függ, hogy valóban azzá lesz-e, aminek fanatikus hívei és munkásai szánták: nagyarányú nemzeti, értékmentő szellemi telepítéssé.

HARSÁNYI ISTVAN